

обов'язок, довіра, людське життя і здоров'я, толерантність, рівноправність) [2; 4; 5] та мотиви правомірної поведінки (перш за все соціально-активний мотив) [3].

Від сформованості цих компонентів залежить рівень розвитку правосвідомості особистості як освіченого, свідомого, активного, адекватного, законослухняного, відповідального, справедливого громадянина, що готовий брати участь у розбудові Української правової держави, відстоювати свої права та права інших людей, виконувати свої обов'язки та будувати власне життя, керуючись законом.

Список використаних джерел

1. Горбенко С.Л. Психологічні особливості рольової поведінки розумово відсталих підлітків у малій групі: дис. канд. психол. наук: 19.00.08 / С.Л. Горбенко / Інститут спеціальної педагогіки АПН України. – К., 2007. – 188 арк.
2. Никитяєва В. В. Правопорядок и правосознание как элементы эффективного правового регулирования / В.В. Никитяева // Вестник ВИ МВД России. – 2007. – №2. – 11 с.
3. Юридическая психология / Под ред. А.М. Столяренко. – М.: Юнити-Дана, 2000. – С. 325-328.
4. Хаконова И.Б. Роль правосознания в правовой жизни общества / И.Б. Хаконова // Вестник Адлгейского государственного университета. – 2007. – № 1. – С. 338-341.
5. Схопчик О.Є. Формы воспитательно-профилактической работы по формированию правосознания несовершеннолетних / О.Є. Схопчик // Прикладная юридическая психология. – 2009. – №2. – С. 97-103.
6. Юридична психологія / Під ред. Андросюка В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєва Я.Ю. та ін. – Нац. акад. внутр. справ України. – К.: Ін Юре, 2000. – С. 48-50.

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ОБГРУНТУВАННЯ

Хірсін Андрій Васильович, кандидат юридичних наук, адвокат

Ідея прав людини, як відомо, складає разом з ідеєю народного суверенітету так званий «легітимізаційний фундамент», на основі якого визначається правовий характер юридичного закону в сучасному демократичному світі. Тобто прийнятність кожної законодавчої норми залежить тут, насамперед, від міри її відповідності змістовному спрямуванню згаданих ідей.

Разом з тим, через динамізм суспільно-політичного розвитку, у ході якого постійно змінюються як людські запити, так і можливості їх реалізації, завжди актуальною є проблема обґрунтування самих прав людини. Інакше кажучи, на кожному етапі такого розвитку цілком правомірними є питання про те, що саме, чому і у яких межах можна вважати природженими та невід'ємними правами будь-якого людського індивіда, безвідносно до його національних, вікових, статевих та інших характеристик.

Проблемність цих питань для правової науки полягає перш за все у, так би мовити, «метаюридичній» природі прав людини, оскільки, на відміну від інших видів суб'єктивних прав, їх неможливо обґрунтувати кореспондуючими юридичними обов'язками (вже хоча б через те, що загальне число населення є значно більшим за кількість суб'єктів, які реально виконують певні обов'язки перед суспільством та державою). Тож при обґрунтуванні універсальних прав немає сенсу апелювати до симетрії прав та обов'язків, як це зазвичай спостерігається при юридичних аргументаціях. Відповідно, цілком слушним є висновок стосовно того, що «права людини виникають незалежно від юридичних установлень і лише визнаються у законодавстві (в широкому сенсі) як вираз моральної гідності людини. Вони спрямовані на утримання найважливіших цінностей людського життя і утвердження людини як найважливішої цінності. Це такі права, від яких людина не може відмовитися, і дотримання яких може вимагати від кожного» [1, с. 41].

Саме з морально-ціннісною природою прав людини, їхньою спрямованістю на утвердження загальнолюдських ідеалів гуманізму та справедливості у суспільному житті пов'язується обґрунтування невід'ємності цих прав, а, отже, й їх незалежності від індивідуально-суб'єктивних здатностей в плані виконання тих чи інших обов'язків. Як висловився з приводу их прав О.Гюбфе, вони є своєрідними «моральними критеріями правопорядку» [2, с. 293].

Оскільки такі критерії завжди є культурно-відносними, а права людини претендують на статус універсальності (а, отже, абсолютності та незалежності від культурно-національних особливостей їх носіїв), то такі права здатні конституюватися лише мірою становлення людства як глобальної спільноти, у комунікативному середовищі якої формуються саме загальнолюдські цінності та уявлення про належні умови існування. Цими умовами, врешті-решт, мають визначатися й обґрунтовуватися зміст та обсяг даних прав. Мова йде про ті необхідні можливості, без забезпечення яких індивід, по-перше, не здатен сформуватися як повноцінна людська особистість і, по-друге, не в змозі вести у відповідному суспільно-культурному середовищі той спосіб життя, який у системі значущих для цього середовища ціннісних орієнтирів вважається гідним людини.

З огляду на те, що головною відзнакою людини від решти біологічних істот є її здатність до самовизначення власних сутнісних характеристик, основоположними життєвими цінностями, котрі потребують закріплення у правах людини, мають бути, бодай, мінімально достатні можливості для «особистісного самостворення» суб'єкта та його адаптації до життєвих умов соціуму, в межах якого здійснюється формування й реалізація його людської індивідуальності.

Що ж стосується визначення змісту й обсяг таких можливостей, то, звичайно ж, вони не можуть інтерпретуватися як певні «константи». У цих своїх параметрах права людини являють собою відкриту та доволі мобільну систему норм, оскільки, як вже згадувалося, в процесі культурно-історичного розвитку суспільства істотних змін зазнають як самі людські потреби, так і засоби їх задоволення. При обґрунтуванні діапазону таких прав варто враховувати цілу низку закономірностей. Скажімо, якщо ці права передбачатимуть забезпечення такого рівня життя, що перевищує середній показник (на душу населення) суспільних можливостей у даному плані, то розглядувані права втрачатимуть статус прав людини через неможливість їх здійснення для кожного індивіда; якщо ж вони орієнтуватимуться на штучне «зрівняння» індивідуально-суб'єктивного доступу до основних життєвих цінностей, то тим самим стимулюватиметься спад соціально-економічної активності громадян (від якої у першу чергу залежить реалізованість прав людини); нарешті, мірою «заниження» гарантованого законом «необхідного мінімуму» життєвого рівня (по відношенню до його середньої величини), прогресуватиме соціально-економічна нерівність у суспільстві, здатна суттєво дестабілізувати його.

Як засвідчують подібні закономірності, жодна з моделей суспільно-правової організації (з позиції яких зазвичай обґрунтовуються основоположні права) не є «ідеальною» в плані відсутності яких-небудь її суперечливих моментів. Тому зміст та обсяг прав людини має визначатися не з точки зору певних «соціально-політичних стратегій», а в контексті багаторівневої самоорганізації суспільства, динаміка якої стимулюється постійним прагненням людства до вирішення суперечностей власного буття. До останніх належить, насамперед, суперечність між цілком природним людським бажанням розширення суб'єктивної свободи (а, отже, й збільшення діапазону невід'ємних прав) та стрімким зростанням складності механізмів її забезпечення при нормативному закріпленні такого

розширення. Окрім того, як відомо, свобода завжди породжує нерівність, а фактична рівність може досягатися лише шляхом «всезагального знищення свободи» [3, с. 326] тощо. Відповідно, обґрунтування прав людини доцільно здійснювати, враховуючи, з одного боку, наявні й потенційні негативні наслідки здійснення людської свободи, а з іншого – умови оптимізації функціонування та розвитку суспільства у напрямку його «онтологічного тяжіння» до стабілізуючої динамічної рівноваги як у взаємодії усіх його власних структурних компонентів, так і в системі природного середовища. А вже з розширенням діапазону суб'єктивних дозволів та свобод, передбачуваних правами людини, збільшуються й масштаби відповідальності за результати їх реалізації.

Список використаних джерел:

1. Максимов С. Права людини: універсальність і культурна раціональність / С. Максимов // Право України. – 2010. - №2. – С. 36-43.
2. Хёффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической философии права и государства / О. Хёффе. – М.: Норма, 1994. – 320 с.
3. Чичерин Б. Собственность и государство. Часть вторая / Б. Чичерин. – М.: тип. Брискорн, 1883. – 459 с.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ОКРЕМИХ НОРМ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Пуйко Віталій Миколайович, старший викладач-методист науково-методичного центру навчальних закладів МВС України

Прийняття свого часу Кримінального кодексу України (далі КК України) та Кримінально-виконавчого кодексу України (далі КВК України), які стали одними з перших кодифікованих нормативних актів держави, стало визначальним фактором у реалізації правоохоронної політики нашої держави та обумовило виникнення нових напрямів розвитку удосконалення українського законодавства у правоохоронній сфері. Одним з таких напрямів є продовження гармонізації українського законодавства із положеннями Конституції України та вимогами міжнародних нормативно-правових актів.

Наукова розробленість вказаного питання є достатньо широкою. Зокрема, дослідженням вказаної проблематики займалися: Беца О.В., Джужа О.М., Кучера Г.А., Музика А.А., Наливайко В.С., Пташинський О.Б., Радов Г.О., Рудник В.І., Романенко О.В., Степанюк А.Ф., Синьов В.М., Сергєєв І.С., Фаренюк С.Я. та ін. Проте, завдання гармонізації кримінального і кримінально-виконавчого законодавства із положеннями Конституції України та міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини залишається актуальним.

На даний час стало зрозумілим, що визначення соціальної ефективності права можливе лише із врахуванням ряду векторів: законності (як правового вектору), правової соціалізації особи (як умови забезпечення соціальної ефективності права) та солідарності в суспільстві щодо значення тих чи інших соціальних явищ [1; с. 267]. Досягнення такої ефективності можливе при гармонійній узгодженості і солідарності вимог законності, правової соціалізації і формування солідарних поглядів і позицій в Конституції України, кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві. Про необхідність взаємного узгодження змісту норм Конституції України, КК України, КВК України ведеться мова з моменту їх прийняття. Проте на даний час ця проблема залишається не вирішеною.

Проблемним залишається питання захисту прав і свобод засуджених під час відбування ними покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Як на даний час свідчить практика, механізм забезпечення доступу засуджених до суду та оскарження порушень в діяльності адміністрації та